

*Дерев'янюк Д. В., здобувач навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України, Харків*

*Derevyanko D. V., researcher of Training Research and Production
Center of the National University of Civil Defence of Ukraine*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УКРАЇНІ І США

STATE REGULATION OF THE STUDENT ACADEMIC MOBILITY PROCESS IN UKRAINE AND THE USA

У статті приводиться порівняльний аналіз організації академічної мобільності студентів у вищих навчальних закладах України і США. Уточнюється поняття феномену академічна мобільність студентів в українській і зарубіжній практиці. Описуються підходи, форми, методи і засоби організації академічної мобільності студентів.

Ключові слова: академічна мобільність студентів, вища освіта, глобалізація, державне регулювання академічної активності, інтеграція, інтернаціоналізація, механізми державного регулювання.

The article provides a comparative analysis of the organization of academic mobility of students in higher education establishments of Ukraine and the United States. The concept of the phenomenon of academic mobility of students in Ukrainian and foreign practice shall be specified. Approaches, forms, methods and means of organizing academic mobility of students shall be described.

Key words: academic mobility of students, higher education, globalization, state regulation of academic activity, integration, internationalization, mechanisms of state regulation.

Постановка проблеми. З розвитком процесів глобалізації і інтернаціоналізації економіки і бізнесу перед вищою освітою постали нові цілі - підготовка професійних кадрів, здатних ефективно працювати в умовах глобального ринку, що змінилися. Розвиток міжнародної міжвузівської співпраці дозволяє організувати спільні дослідницькі проекти, обмінні програми для студентів і викладачів, спеціальні програми для іноземних студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного регулювання академічної мобільності студентів стали предметом наукових пошуків таких вітчизняних науковців, як: А. Антонов, В. Андрущенко, Т. Боголіб, О. Говоровська, О. Козієвська, В. Марцинкевич, Я. Нейматова, В. Солощенко та інших, що значною мірою спираються на фундаментальні дослідження західної школи, зокрема таких авторитетних дослідників, як: Ф. Альтбах, М. Венде, Д. Найт, М. Харарі й інших визнаних у світі авторів.

Метою статті є аналіз організації державного регулювання процесу академічної мобільності студентів у вищих навчальних закладах України і США.

Виклад основного матеріалу. Залучення більшості сучасних ВНЗ до міжнародної діяльності - це як правило найбільш простий буденний рівень інтернаціоналізації. А на більш високому рівні інтернаціоналізація вищої освіти може розглядатися як процес систематичної інтеграції міжнародної складової в освіту, дослідження і громадську діяльність вищих навчальних закладів.

Інтернаціоналізація вищої освіти проявляється у формі зростаючих потоків студентів в зарубіжні ВНЗ, а також взаємних обмінів викладачами і дослідниками, використання зарубіжних програм, підручників, літератури і телекомунікаційних джерел інформації, застосування міжнародних процедур акредитації, міжнародних видів міжвузівської співпраці [4].

Зупинимось на одному з елементів інтернаціоналізації вищої освіти - академічної мобільності студентів. Різні дослідники неоднаково трактують поняття академічної мобільності студентів.

У контексті нашого дослідження під академічною мобільністю студентів ми бачимо форму організації навчання студентів, пов'язану з переміщенням в інший ВНЗ на обмежений в часі період і поверненням у базовий ВНЗ для завершення навчання.

У зарубіжній освітній практиці мобільність розуміється як переміщення студентів з одного коледжу, університету або іншої освітньої установи в інший і процес заліку або незаліку кредитних одиниць, що відбивають освітній досвід у вигляді пройдених учбових курсів або програм, отриманих сертифікатів або академічних мір.

Організаційний механізм державного регулювання академічної мобільності студентів як у ВНЗ України так і у ВНЗ США спирається на різні принципи державного регулювання академічної мобільності студентів. Розглянемо ці принципи організації академічної мобільності у ВНЗ України. Аналіз ряду теоретичних робіт дозволив виділити наступні: компетентності, модульні, міждисциплінарні, індивідуальні.

У свою чергу організаційний механізм державного регулювання академічної мобільності студентів у ВНЗ США користується наступними принципами: інтернаціоналізація, доступність, інформативність, прозорість, визнання академічної цінності періоду навчання проведеного за кордоном, інтеграція і освіта крізь усе життя.

В результаті проведеного порівняльного аналізу можна відмітити, що загальним в організаційному механізмі академічної мобільності студентів, як у ВНЗ США, так і у ВНЗ України є підхід до кредитних одиниць. При включенні у Болонський процес українська освітня система цілком природно орієнтується на використання Європейської Системи Перенесення Кредитів. Проте слід зазначити, що історія розробки і впровадження системи кредитних одиниць в Європейському освітньому просторі налічує два-три десятиліття, в той час, як в США система кредитів або кредитного годинника має вже більше, ніж вікову історію активного використання в освітній практиці, показала і досі показує свою практичну ефективність.

Кредитна система забезпечує основу для визначення кваліфікацій і мір, є основою для управління фінансовими потоками в навчальному закладі: плата студентів за навчання, державні асигнування, федеральна фінансова допомога та інше. [3].

У ВНЗ США уся організаційна, і методична робота регулюється статутом або місією, прийнятими в університеті і координуючими роботу усього цього ВНЗ. На базі Гарвардського університету працюють літні школи, які приймають студентів як на рівні бакалаврату, так і на рівні магістрату, а також викладачів, відвідувачів з інших коледжів і університетів, висококваліфікованих студентів середньої школи, дорослих слухачів, а також усіх охочих, з метою поліпшити свої мовні навички. Основною метою проходження літніх курсів є можливість набрати кредити для навчання в коледжі, набути багатого досвіду, необхідного для кар'єрного росту або задовольнити власну цікавість.

Крім того, Гарвардський інститут пропонує літні програми по вивченню англійської мови для студентів зі всього світу, що мають базові знання по англійській мові або бажаючих удосконалити свої знання, інтенсивні мовні програми для міжнародних студентів, вечірні мовні програми для місцевих студентів і програми для міжнародних студентів старшої школи [2].

Аналіз досвіду Колумбійського і Гарвардського університетів США дозволив визначити основні форми, методи і засоби організаційного механізму державного регулювання академічної мобільності студентів.

У статтях, представлених на сайтах Колумбійського університету, дається характеристика програм академічної мобільності студентів в Колумбійському університеті в США, в яких описуються такі форми як лекції, семінари, лабораторні практикуми. В той же час не можна не сказати про те, що інформаційні технології Колумбійського університету надають ряд можливостей і послуг з метою допомогти студентам в дослідженні. У центрі інформаційних технологій діє велика група центральних комп'ютерних систем для викладання, академічного дослідження, працюють мережеві послуги, а також загальнодоступні робочі станції і принтери. Крім того, центр інформаційних технологій надає інформацію, про те, як користуватися комп'ютерною системою, а за наявності питань ви можете звернутися до досвідчених консультантів.

Аналіз даних сайту Гарвардського університету дозволив визначити основні форми, методи і засоби організації академічної мобільності студентів : літні школи; веб-конференції; дистанційна освіта; перегляд лекцій в режимі онлайн; відвідування лекцій; індивідуальні дослідницькі проекти; виконання усних презентацій і письмових проектів; семінари; участь в дискусіях, що проводяться професором. Літні школи Гарварду пропонують більше 300 курсів по багатьох предметах. Деякі курси пропонуються в режимі онлайн.

Разом з традиційними формами проведення занять для зарубіжних студентів багато ВНЗ США широко застосовують комбіновані форми (лекційно-практичні, лекційнолабораторні, лабораторно-курсіві, міждисциплінарні), що містять елементи лекції і практичного заняття, лекції і лабораторної роботи або

курсного проектування і лабораторного заняття з однієї або по декількох дисциплінах [1].

Проявляються тенденції росту числа іноземних студентів США, що навчаються у ВНЗ. Так, в 2016/2017 роках кількість іноземних студентів у ВНЗ США склала 623805 чоловік, а в 2018/2019 роках вже навчалось 690,92 тисяч іноземців. Основними «постачальниками» студентів в США, як і раніше, являються Китай, Індія і Південна Корея. Доля учнів з цих трьох країн складає 44% від загального числа іноземних студентів.

Організаційно-нормативний механізм академічної мобільності студентів у ВНЗ України регулює ряд документів, які визначають загальний порядок співпраці ВНЗ в цій сфері. Ці документи прийняті на рівні уряду держави.

Розглянемо, коротко, досвід ВНЗ України. Наприклад, завдання програм студентської мобільності - це інтернаціоналізація вищої освіти і культурна інтеграція молоді різних країн. Студент дістає прекрасну можливість познайомитися з культурою і системою утворення іншої країни, поліпшити володіння іноземними мовами, завести нових друзів і набути безцінного професійного досвіду. Участь в програмі студентського обміну буде гарним доповненням до диплому про вищу освіту і, безумовно, підвищить конкурентоспроможність на ринку праці [5].

Міжнародна діяльність ВНЗ України націлена на інтеграцію в міжнародний науково-освітній простір через розширення зв'язків з провідними зарубіжними університетами і дослідницькими організаціями, а також через участь в проектах міжнародних організацій. У зв'язку з інтеграцією української вищої освіти в загальносвітовий простір головною метою держава бачить в розвитку конкурентоспроможності випускників саме як фахівців в певній професійній області, а для цього необхідно, щоб студенти в обов'язковому порядку вивчали в зарубіжних ВНЗ профільні предмети.

З цією метою використовується інформаційний механізм державного регулювання академічної мобільності студентів та ставляться наступні завдання: збір, аналіз і інформування факультетів ВНЗ про наявність профільних спеціальностей в університетах-партнерах, а також проходження українськими і іноземними студентами практики в державних і громадських організаціях, як невід'ємній частині усіх зарубіжних стажувань.

Аналіз досвіду ВНЗ України показує, що академічна мобільність студентів дозволяє вирішувати ряд освітніх завдань :

- надання студентам унікальної можливості познайомитися з культурою і системою утворень іншої країни;
- поліпшення володіння іноземними мовами;
- інтернаціоналізація вищої освіти і культурна інтеграція молоді різних країн;
- збір, аналіз і інформування факультетів про наявність профільних спеціальностей в університетах-партнерах;
- створення умов для корпоративного, полікультурного навчання і розвитку студентів.

При цьому ВНЗ бачать ряд напрямів роботи, студентів, що дозволяють розширювати академічну мобільність :

- ввести в практику цільове виділення засобів у бюджетах ВНЗ для фінансування програм мобільності, що реалізуються у рамках прямої міжвузівської співпраці;
- удосконалювати організаційний механізм і нормативно-методичне забезпечення ВНЗ академічної мобільності;
- розвивати культуру формування гнучких освітніх траєкторій, механізмів визнання і перезаліка дисциплін і періодів навчання в інших ВНЗ, у тому числі, іноземних;
- активно розвивати пряму міжвузівську співпрацю в освітній і дослідницькій сферах, активізувати формування спільних освітніх і дослідницьких програм;
- розвивати систему інформування і залучення студентів, викладачів і співробітників ВНЗ по проблемах, пов'язаних з академічною мобільністю;
- розробити механізми мотивації до вивчення іноземних мов, впровадити форми і методи навчання іноземним мовам, що забезпечують істотне підвищення рівня мовної підготовки студентів і викладачів;
- формувати курси і програми на іноземних мовах;
- забезпечити соціально-побутові умови і гарантії безпеки для іноземних громадян, що перебувають в країні для навчання;
- створювати інфраструктуру для підтримки в адаптації іноземних студентів, розвивати систему консультаційних послуг, соціальної і культурної підтримки для студентів, що приїжджають;
- розвивати дистанційні форми навчання для іноземних студентів як найекономічніше доцільні на додаток до традиційних.

Організація академічної мобільності студентів у ВНЗ України здійснюється в різних формах.

Виділемо наступні форми організації навчання іноземних студентів в ВНЗ України :

- аудиторні заняття: лекції, практичні заняття (семінари, колоквиуми), практикуми (лабораторні роботи);
- поза аудиторні заняття: індивідуальні консультації, «телеконференції», самостійна робота;
- атестація рубіжу : контрольні роботи, тестування (письмове або комп'ютерне) по розділах, звіт по курсових роботах, «захист» практикумів;
- поточна атестація: підсумкове тестування по дисципліні, іспит (письмовий або усний);
- підсумкова атестація: захист випускних робіт, міждисциплінарний іспит.
- учбові практики.

Досвід організації учбового процесу в ВНЗ України дозволяє рекомендувати наступні форми навчання іноземних студентів :

- 1) групове академічне консультування. Ця форма занять є обов'язковою для викладача, а для студента є видом занять по вибору. Основне завдання

групового академічного консультування - робота із студентами по основним цілям лекцій і семінарських занять;

2) індивідуальні консультації. Поза аудиторна форма роботи викладача з окремим студентом, що включає обговорення тих розділів дисципліни, які вимагають додаткового пояснення або ж бажанням студента працювати над написанням курсової або випускної роботи по курсу, що вивчається;

3) master class. Лекція і/або групове консультування запрошеного відомого і висококваліфікованого зарубіжного або вітчизняного ученого (або практика в цій області). Завдання - показати реальну сторону дослідницької і прикладної роботи в науці і демонстрація студентам стандартів мислення професіонала в обраній ними спеціальності;

4) підготовка до захисту курсової роботи і здача курсової. Вид індивідуального консультування. Обговорення теми і її формулювання, розробка структури і робочого плану, підбір бібліографії, виділення основної проблематики, постановка дослідницьких завдань;

5) практикуми (лабораторні);

6) змішаний вид: семінари і групові консультації;

7) практика. На основі теоретичних знань виробітку навичок і умінь;

8) самостійна робота. Читання рекомендованої літератури (обов'язкової і додаткової). Підготовка до письмових контрольних робіт. Підготовка до екзаменів. Написання рефератів, есе;

9) лекції. Аудиторна форма занять, що припускає монологічний виклад основних тем викладачем навчального матеріалу. Основна мета лекції - постановка і освітлення проблеми, досягнення розуміння студентами інформації, що надається, стимулювання інтересу до предмета, що вивчається. Контроль знань (контрольні роботи, тестування (письмове або комп'ютерне), підсумкове випробування по дисципліні, доповіді, виступи, повідомлення, опитування - круглий стіл або конференція);

10) семінари. Аудиторна діалогова форма занять по одній з тем курсу, що припускає активну участь студентів (усіх або деяких з них), що мають труднощі в розумінні аспектів навчального курсу або першоджерел, або пов'язані з поглибленим інтересом студентів до цієї проблематики, а також контроль знань (контрольні роботи, тестування (письмове або комп'ютерне), підсумкове випробування по дисципліні, перевірка конспектів, доповіді, виступи, повідомлення, опитування).

Висновки. Аналіз робіт з проблеми вивчення досвіду провідних українських ВНЗ показує, що накопився певний багаж традиційних форм організації академічної мобільності студентів : стажування, літні і зимові школи, конференції, семінари, дослідницькі роботи, майстер класи, індивідуальні консультації, групове академічне консультування, практикуми, лекції, самостійні роботи. Тому українські ВНЗ можуть розширювати прийом зарубіжних студентів для навчання.

З огляду на все вищезазначене, Україна має взяти на себе зобов'язання щодо підвищення потенціалу реалізації механізмів державного регулювання

академічної мобільності студентів та забезпечення соціальної мобільності молоді на загальнодержавному та на місцевому рівнях.

Список використаних джерел:

1. Белякин А.М. Из колледжа – в вуз: академическая мобильность студентов в США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.portalspo.ru/Journals/2009/20095/SPO_5_2009.html

2. Гуляева Н. М. Мобільність викладачів і студентів: проблеми та орієнтири / Н. М. Гуляева // Матеріали VI щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні» (17–19 лютого 2005 р., м. Дніпропетровськ). – К. : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2005. – С. 76–81.

3. Грищук Ю. В. Міжнародна академічна мобільність в Україні: проблеми та перспективи / Ю. В. Грищук// . – 2014, № 2 (6). – С. 33–40.

4. Карапетян А. О. Підвищення академічної мобільності як стратегічне завдання державної політики в сфері освіти / А. О. Карапетян// №1-2 (15– 16). – С. 48–55.

5. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження : аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. Фонд дослідж. освіт. політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. – К. : Таксон, 2014. – 144 с.

References

1. Belyakin A.M. Iz kolledzha – v vuz: akademicheskaya mobil`nost` studentov v SShA [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa: http://www.portalspo.ru/Journals/2009/20095/SPO_5_2009.html

2. Gulyayeva N. M. Mobil`nist` vykladachiv i studentiv: problemi ta oriyentyry / N. M. Gulyayeva // Materiali VI shhorichnoyi mizhnarodnoyi konferencziyi «Rozbudova menedzhment-osvity v Ukrayini» (17–19 lyutogo 2005 r., m. Dnipropetrovs`k). – K.: Navch.-metod. cenztr «Konsorcziium iz udoskonalennya menedzhment-osvity v Ukrayini», 2005. – S. 76–81.

3. Grishhuk Yu. V. Mizhnarodna akademichna mobil`nist` v Ukrayini: problemy ta perspektyvy / Yu. V. Grishhuk// . – 2014, No. 2 (6). – S. 33–40.

4. Karapetyan A. O. Pidvishhennya akademichnoyi mobil`nosti yak strategichne zavdannya derzhavnoyi polityky v sferi osvity / A. O. Karapetyan// akademichna mobil`nist` v Ukrayini: problemy ta perspektyvy / Yu. V. Grishhuk// . – 2014, No. 1-2 (15– 16). – S. 48–55.

5. Monitoring integracziyi ukrayins`koyi systemy vyshhoyi osvity v Yevropejs`kij prostir vyshhoyi osvity ta naukovogo doslidzhennya: analit. zvit / Mizhnarod. blagod. Fond «M`zhnarod. Fond doslidzh. osvit. polityky» ; za zag. red. T. V. Finikova, O. I. Sharova. – K. : Takson, 2014. – 144 s.